

NEVELÉSTUDOMÁNY.

Jórendin elmondtam már másutt is, de itt is helyén látom ismételni egy kis történetet saját tapasztalásomból. Egy mivelte úri-asszonynak mintegy tiz éves kora leánya lévén, ennek jó móddal leendő nevelése sok gondot adott neki. Megszólita, nem tudnék én neki valami derék könyvet adni, mely utasítsa anyai kötelessége teljesítésében? Jobbnál-jobbak vannak, felelém, hanem szerencsémre egy nagyon jeles munka van éppen kezemenél, egy „értekezés a nők neveléséről“¹⁾, azzal szolgálhatok. Oda is adám a könyvet az urnőnek, és bizonyos idő múlva tudakozám tőle, vette-e hasznát? Szerette nagyon — mondá — csak hogy az ő szükségét nem elégítette ki, mert ő oly tetties útasításokat kíván, melyek adott esetekben megtanítsák, mi tévő vagy mondó legyen. Probáltam megmagyarázni, hogy „szakács-könyvet, vagy pharmacopoeát, sőt számtant is lehet az ő követelése szerint készíteni, de tudomány-könyvet nem szoktak és nem lehet. A tudomány előadásának az a lényege, hogy elveket fejt ki és szerkeszt, melyeknek alkalmazása a tudományt megtanult egyén ítélő teltségére van bízva.“

Vette-e több hasznát a tisztelt asszonyság magyarázatomnak, mint a könyvnek, nem bírom megmondani; de ajánlom figyelmébe mindazoknak, kik a Felméry „Neveléstudományát“²⁾ vagy már birják vagy megszerzik.

A theoria és praxis (elmélet és cselekvés)³⁾ közti viszony és különbség ismerését olvasóimnál feltéve, csak annyi mondani valóm van az idézett könyvről, hogy az illető tudomány s alkalmazása elveit oly szép és felfogható rendszerben összeállítva alig kaphatja meg egy könyvben a paedagogia egész irodalmában, melyet hogy a szerző ismer, forrásainak előrebocsátott névsora s hogy tanulmányozta, könyvének egész tartalma bizonyítja.

A fölebbi figyeltetés a könyü⁴⁾ hasznovételének két főmozzanát tüzi ki: 1) hogy az elveket le- és összehozatalok (deductió,

1) Mme. Rémusat. Essai sur l'éducation des femmes. Paris, 1824. s azóta többször.

2) A Neveléstudomány kézikönyve. Irta Felméry Lajos. 2-dik kiadás. Kolozsvárt, 1890. 8.

3) Praxis, görög szó. A. m. actio, factum, res, negotium. (R. Stephanus. Thes. L. Gr.) szerencsétlenebb gondolat nem lehet, mint az, hogy „gyakorlat“-nak ferdítették.

4) „Könyü“ és ragozásokban s összetételekben mássalhangzó előtt „köny“ a nevezője ezeknek könyvet, könyvek, könyvért, könyvem, könyvünk, melyekben a *v* csak járuló betű.

inductio) állványaitól megszabadítva állítsa tisztán maga elé, vegye észébe; 2) hogy alkalmazásukat a gyermek egyéniségéhez és a körülményekhez képest gondos, szemes, elfogulatlan józanitélettel hajtsa végre. Szóval oly könyvről van szó, melynek tartalmáról tartósan gondoskodni is kell, a melyet nem szükség mint egy szótárt vagy közhasznú Ismeretek Tárát (Conversations-Lexicon) alkalmi belénézés végett tartogatni, de nem is elég bármi figyelemmel s érdeklélssel elolvasni.

Már pedig mind a kettőt igénybe veszi az a könyv, melyről szólok és a mely a paedagogiai eszméknek oly gazdag tárháza, hogy nem csak a mi irodalmunkban értékes, hanem bármely külföldiben is számot tenne. Egy dús erű bánya, mely szakértő és szorgalmas bányászok mivélését bő kincsel fogja fizetni.

Eddigelé egészen tárgyias valék. De már most engedjen meg nekem olvasóm egy kis alanyiaságot is. Én t. i. egy oly becsülni való vonást látok a szóba vett könyv szerkesztésében, a melynek fontossága, sajnos, de igaz, hogy nincs közönségesen elismerve. Ez az én szememben előny az, hogy a mit én az irodalmi magyar nyelvű fekélyeinek nevezek, sokkal ritkább (sőt alig lelhető) benne, mint valamennyi ez idő szerinti akár könyben, akár folyóiratban. Ezért az elismerésért megbocsáthatja nekem sz., hogy egyben, a mit hibának tartok, megbotránkoztam. Ez az, hogy az *observatio* (*Beobachtung*) szó „megfigyelés“-sel van kifejezve benne.

Hogy gáncsomat igazoljam, egy kissé messziről kell kezdenem.

Az újkori, t. i. a renaissance ótái műveltség a classica litteraturán feneklik. Nem csuda hát, hogy midőn az új nyelvek grammatikáit kezdték írni, az ó nyelvekéit, jelesen a latinéit vették mintául. Az európai nemzetek nyelvészei lassankint ¹⁾ kiócsúdtak abból az elfogultságból, és átlátták, hogy a nyeltani szabályokat az illető nyelv természetéből s szokásaiból kell meritni. De biz' a mi nyelvészeink maig sem szabadultak meg attól a nyűgtől, sőt kettővel szaporították a bajt. Egyik az, hogy nyelvünket a finnek s a többiek kaptájára akarják feszíteni. Másik az, hogy önkényes elméleteket koholnak s azok eredményeit akarják nyelvünkre erőszakolni, de magából a nyelvből tanulni eszök ágában sincs s ha valaki arra figyelte őket, vagy agyon hallgatják vagy lehúrogatják. Ily viszonyban vagyok én velők az úgynevezett „igekötők“ ügyében, melyeknek nyelvünkbeli sajátosságairól semmit sem akarnak tudni.

Ámde — akár mit mond Boeotia — az igaz és igaz marad, hogy mikor valamely cselekvényt jelentő szó (ige vagy belőle származtatott főnév) eleibe igekötő, pl. „meg“ járul, az így kapcsolt szó a cselekvény teljesültét, holott a csupasz ige v. főnév a cselekvény folyamatát jelöli nekünk, képzelteit velünk. Így különböznek egymástól a következő sorok:

¹⁾ Hogy milyen lassan, kitetszik abból, hogy a francia 'nyelvtanok csak a mult százévi első felében szüntek meg a francia főnevek casusairól beszélni. *Du temps* nekik genitivus, a *u temps* dativus stb. volt.

megáll, megállás és áll, állás	meghül, meghülés és hül, hülés
megalkuszik, megalkuvás és alkuszik, alku	megfizet, megfizetés és fizet, fizetés
megbánt, megbántás és bánt, bántás	meggyógyul, meggyógyulás és gyógyul, gyógyulás
megfagy, megfagyás és fagy, fagyás	megmar, megmarás és mar, marás.

Ezt a listát akár meddig szaporíthatni egy szótárból, tehát nem folytatom, hanem megmondom mi hasznát veszi a magyar ennek a megkülönböztetésnek. Röviden azt, hogy a két értelműséget, mely a görög, latin, német s tőlük eredendő nyelvek megfelelő szavaiban minden lépten-nyomon téveszt, megszünteti!

Igy, az *observatio*, *Beobachtung* értelmei egyfelől: *perceptio* és *attentio*; *Wahrnehmung* és *scharfe Betrachtung*, melyeket, a megfigyelés és figyelés élesen megkülönböztetnek. De külön szavaink is vannak hozzájuk, u. m. észrevétel és szemmeltartás. Az elsőbbit a M. Ny. Sz. így értelmezi: „Az érzékek működése, midőn a tapasztalati tárgyak benyomását, hatását az érzékek által felfogja.“ Az utóbbit imigy: „Valakinek vagy valaminek kiváló figyelemmel kísérése.“

Kelle-e ehhez commentar?

De kell azt megmagyarázom; hogy mikor én az *observatió* nak a második értelmében való magyarítására a „szemmeltartás“-t ajánlottam, miért nem fogadták el, sőt utasították is vissza? Az a hamis elű, hogy bármily idegen szó fordítására oly magyart használjunk, a mely amazt minden értelmében kifejezze! E persze a fordítóknak nagy kényelmére szolgál, mivel felmenti őket két kötelezés alól, t. i. hogy azt a nyelvet, melyből fordítanak, tökélyesen értsék és másodsor, hogy tárgyismeretöknél fogva megítélni bírják, melyik értelmében van használva az eredetiben az illető szó. Tehát tudás helyett szótár!

BRASSAI.

EGYHÁZÜGYI KÉRDÉSEK AZ ORSZÁGGYŰLÉSEN.

A kultuszminiszteri tárcza jövő évi költségvetésének országgyűlési tárgyalása rendjén oly fontos egyházi és vallási kérdések merültek fel, a melyeket — habár folyóiratunk időszaki megjelenéséhez képest elkésve is — nem mulaszthatunk el följegyezni. És tesszük ezt annál örömeztőbb, mert az a szellem, mely ama kérdések tárgyalásánál nyilvánult, megérdemli, hogy minél több csatornán terjesztessék s minél több keblet betöltsen. Valóban, a vallást és egyházat érdeklőleg, Deák Ferencznek egyházpolitikai emlékezetes utolsó nagy beszéde óta, a szabadelvűség zászlóját oly üde szellemáramlat nem lengette, mint ez alkalommal. Vajha ne lenne csak káprázat s ne maradnának azok az elhangzott szép beszédek is csak egy jövő kort lelkesítő emlékeknek, hanem a most élő nemzedék is élvezhetné gyümölcseiket.

Nem volt közelebről kérdés, mely oly nagy port vert volna fel, mint gr. Csáky kultuszminiszter febr. 26-ki 10086. számú rendelete, melyben a lelkészek büntetés terhe alatt köteleztetnek, hogy a midőn más egyházakhoz tartozó gyermekeket keresztelnek meg, azokat 8 nap alatt hivatalosan írják át az illetékes lelkésznek s jövőre csak az ezek által kiadott anyakönyvi kivonatok fognak állami érvénnyel birni. A kultuszminiszter e rendelettel az 1868. évi LIII. t. cz. 12. §-ának kívánt sanctiót adni, mely szerint a gyermekek nemük szerint követik szülőik vallását. Mig a protestánsok általában tisztelettel fogadták e rendeletet, addig a róm. kath. egyház valóságos hadjáratot indított ellene. Különösen az alpapság a törvény megváltoztatása iránt hiveivel kerületenként kérvényeket íratott s azok halomszámra adattak be az országgyűlésen. Irányi Dániel, ki a kultuszminiszteri tárcza költségvetési tárgyalásakor évenként megszokta tenni indítványát az általános vallásszabadság érdekében hozandó törvényre nézve, ez úttal ennek indokául hozta fel a miniszter szóban levő rendeletét is. Ezzel aztán megindult az országgyűlésen az elkeresztelési vita, mely tíz egész napot vett igénybe. És pedig kevés kivétellel egészen a szabadelvűség irányában. Mert a kik a miniszter rendeletét megtámadták is, azok is jóformán csak a szabadelvűségre liczitáltak s beszédeikben legalább annak hódoltak, annyira, hogy az ultramontanizmus hírében állott gr. Apponyi Albert is, bár a miniszter rendeletét ő is kifogásolta, a vallásszabadság kérdésében egész az amerikai rendszerig ment s Irányinak ily szellemű határozati javaslatára szavazott.